

תוכן עניינים

3	תקציר	
4	מבוא	
6	סקירת ספרות	1.
6	האלימות המגדרית והאלימות במשפחה	1.1
6	בסיס תיאורטי חברתי ופמיניסטי	1.1.1
7	סוגים של אלימות מגדרית ומשפחתית	1.1.2
8	התמודדות וטיפול עם אלימות מגדרית ומשפחתית	1.1.3
9	אלימות במשפחה ואלימות מגדרית בישראל	1.2
9	יסודה של מדינת ישראל כחברה בלתי שוויונית	1.2.1
10	אלימות במשפחה ואלימות מגדרית בישראל	1.2.2
11	אלימות מגדרית בחברה הערבית	1.2.3
12	השיח בחברה הישראלית על אלימות מגדרית ובתוך המשפחה	1.3
12	משמעותו של השיח הציבורי והטוקבק	1.3.1
13	שיח חברתי ושיח תרבותי על אלימות נגד נשים בחברה הישראלית	1.3.2
14	סיכום	1.4
15	שיטות מחקר	2.
15	משתתפי המחקר	2.1
16	כלי המחקר	2.2
16	הליך המחקר	2.3
16	ניתוח הממצאים	2.4
18	ממצאי המחקר	3.
18	תמות טכניות ודמוגרפיות	3.1
20	תמות מהותיות – בחינה של תכני התגובות	3.2
24	דיון וסיכום	4.
27	מקורות	

מבוא

תופעת האלימות במשפחה, זה עשורים כבר מוגדרת רשמית בתור אחת תופעות האלימות והאלימות המגדרית החמורות ביותר השוררות בתרבות המערבית ומחוצה לה (Lustig, Fishenson & Natan, 2021). רק לא מזמן, ארגון האומות המאוחדות הגדיר את המרחב הביתי בתור המרחב המסוכן ביותר לנשים, שבו היא חשופה לסכנות של אלימות ואלימות מינית, דווקא מאנשים המוכרים לה (Nelson, 2019). תופעת האלימות במשפחה, מהווה מוקד לדיון ציבורי נרחב בשנים האחרונות, וזאת נוכח ההתעצמות ההולכת וגוברת של נשים, המנצלות את המרחב הווירטואלי כדי לבטא את קולן, וכך מייצרות דיון ציבורי ממנו ניתן ללמוד רבות על התפיסות המרכזיות השולטות בחברה ובערכיה (Lowenstein-Barkai, 2020).

אלימות נגד נשים גורמת לסבל ולקורבנות בקרב הקורבנות ובני משפחותיהם ומטילה עומס כבד על חברות ברחבי העולם. זה קורה בעיקר בתוך מערכות יחסים אינטימיות או בין אנשים המוכרים זה לזה. אלימות נגד נשים היא מבנה חברתי המבוסס על הסכמה חברתית לגבי התפקידים והזכויות של גברים ונשים (Karhe, 2018). אחת החברות שנפוצות בהם האלימות כלפי נשים היא החברה הערבית, לפי נתוני המחקר שנערך ע"י ענת בן פורת נשים ערביות נחשפות לאלימות פיזית רבה יותר וקיבלו פחות תמיכה משפחתית מאשר הנשים היהודיות. בנוסף, שיעור תלונות המשטרה היה גבוה יותר בקרב החברה היהודית מאשר החברה הערבית (Ben-Porat, Levy, Kattoura, Dekel & Itzhaky, 2021).

במחקר שנערך ע"י ריבלין (2020) החברה הערבית בישראל מוגדרת כחברת פטריארכלית קולקטיבית בה אלימות כלפי נשים נתפסת כבעיה אישית או משפחתית שיש להסתיר אותה מהציבור ולא כבעיה חברתית שיש לטפל בה באמצעות סנקציות חברתיות. הדבר המשמעותי ביותר בחברה הערבית הוא שהמשפחה הגרעינית ומשפחות המוצא של הנשים מאשימות את האישה לעתים קרובות באלימות, ומשקפות את המוסמכות החברתיות של החברה ותופסות אותן כאחראיות לשמירה על שלמות המשפחות. לפיכך, הנשים מאמצות דפוסי התנהגות כגון סודיות והתמודדות בלבד (Buchbinder & Abu Tanha, 2019).

ההתמודדות הנפוצה ביותר של הנשים בחברה הערבית היא הגירושין, כי גירושין נתפסים כסטייה ואלימות אינה נחשבת בדרך כלל כסיבה לפירוק המשפחה. נשים נדרשות לשמר את פרטיותה ואחדותה של המשפחה ולא לחרוג מגבולות (Haj-Yahia, 2011). אף על פי כן, סיבת הגירושין חשובה מאוד. ככל שסיבות האישה לגירושין "מוצדקות" יותר בעיני המשפחה או החברה, וככל שהיא סבלה יותר במהלך נישואיה, כך היא תקבל יותר תמיכה. אישה גרושה תקבל את תמיכת המשפחה והחברה כאשר ישתכנעו שהיא סבלה מאוד בנישואיה, תוך שהיא עושה כל שביכולתה לשימור המערכת הזוגית (Cohen & Savaya, 1997). כשאין הוכחה לאלימות קשה, נשים ערביות שמתגרשות בגלל אלימות נתקלות לעתים קרובות בחוסר גמישות חברתית ובגינוי של צעד זה שעשו. באופן כללי, מעט מאוד ידע קיים על קורותיהן של נשים שבחרות בגירושין כשחרור מאלימות אינטימית. כך למשל, המחקר שנערך ע"י לואונשטיין-ברקאי (Lowenstein-Barkai, 2020), בחן כיצד מועברת תמיכה חברתית באופן מקוון והאם גברים ונשים שורדים מקרבנות מינית משתנים באופי התמיכה החברתית שהם מקבלים. ההבדלים שנמצאו בסוגי התמיכה המופנים

סקירת ספרות

סקירת הספרות אשר תוצג בפרק זה תחולק לארבעה חלקים. בחלק הראשון, תוצג תופעת האלימות במשפחה בכלל, והאלימות המגדרית בפרט, תוך בחינה של הרקע ההיסטורי לתופעה וההסברים התיאורטיים, לרבות אלו הפמיניסטיים המסבירים אותה. בחלק השני, תוצג תופעת האלימות במשפחה והאלימות המגדרית בהקשר הישראלי, ותוך השמת דגש על המגזר הערבי. בחלק השלישי, תוצג סקירה של החומר האקדמי הקיים הנוגע לשיח הישראלי והערבי בנוגע לאלימות במשפחה ואלימות מגדרית. בחלק הרביעי והאחרון, יוצג סיכום של הסקירה הספרותית, טרם הצגת פרטי המחקר.

1.1 האלימות המגדרית והאלימות במשפחה

1.1.1 בסיס תיאורטי חברתי ופמיניסטי

האלימות הרוחשת בבתים, הינה כזו המאופיינת בהתאם למספר הגדרות, הנובעות מתוך רקעים תיאורטיים שונים, המתארים תופעות שונות אך חופפות, במסגרת של מארג פסיכולוגי, חברתי וכמובן מגדרי. כך למשל, ניתן להגדיר את האלימות המתרחשת בבית בתור אלימות במשפחה (או domestic violence), כאשר ישנם כאלו המגדירים את האלימות המשפחתית כאלימות אשר מופנית בעיקרה כנגד נשים, בדרכים רבות ומגוונות, בעיקר על ידי בני זוג ובני זוג לשעבר (אך גם עשויה לנבוע כמובן מגורמים משפחתיים אחרים, כמו הילדים או קרובי משפחה נוספים), ואילו אחרים רואים בה תופעה כללית יותר, המתבטאת סטטיסטית בכך שלמעשה אלימות 'דו-כיוונית', כזו המופעלת כנגד שני בני הזוג (על ידי שניהם), הינה השכיחה ביותר, ואילו רק לאחריה האלימות החד כיוונית נגד נשים מקבלת ביטוי (Nelson, 2019).

בפועל, רק לאחרונה, הגדיר האו"ם את המרחב הביתי בתור המרחב המסוכן ביותר לנשים, ובכל העולם. הצהרה זו, אינה רק חשובה בגלל הנכונות הסטטיסטית שלה, אלא מכיוון שהיא מבטאת את אחד השינויים הרעיוניים החשובים ביותר הנוגעים לאלימות מגדרית בכל ואלימות מינית בפרט, כאלימות אשר נפוצה ושכיחה לא רק במקרי קיצון, בהם זר מוחלט פוגע בעוברת אורח ברחוב, אלא כאלימות הנובעת מתוך הסדר החברתי, ומעמדם של המינים, ההופכים דווקא את המרחב הביתי, ואת האנשים הקרובים ביותר לאישה, להיות אלו שגם הכי מסוכנים לה (Myhill, 2017). בשל כך, אלימות במשפחה ואלימות מגדרית מוגדרת ונתפסת לבסוף על ידי הציבור כתוצאה של התרבות המקומית והאופן שתרבות זו מיסדה ועיצבה את היחסים בין המיניים ולבסוף גם את מעמדה של האישה (Brown, Baughman & Carvallo, 2018). על כן, האלימות המשפחתית נחשבת ראשית כל כתוצאה של מאפיינים היסטוריים אשר שלטו בחברה האנושית,